MAELEZO SAHIHI

MUONGOZO WA REDIO

MUONGOZO WA SHUGHULI ZA KIJAMII

KILIMO

TANZANIA

CHILDREN'S RADIO FOUNDATION

UTANGULIZI

Mabadiliko ya tabia nchi yanatarajiwa kuwa na athari kubwa katika uzalishaji wa chakula kote Afrika na duniani, na tayari inaweza kuwa yanachangia kuongezeka kwa ukosefu wa chakula na utapiamlo katika Afrika (FAO). Ukulima pia huchangia pakubwa katika uharibifu wa mazingira wakati tunapunguza (kukata) misitu na ardhi asili yenye majani kwa ajili ya kukuza mazao. Shughuli hizi zinaharibu mazingira na kuongeza kaboni angani. Mbinu tunazotumia kulima chakula zina uwezo mkubwa wa kuongezea kasi ya uharibifu wa mazingira, au kuchangia katika dunia ambayo watu wanaweza kupata chakula vizuri.

Kuna aina mbili tofauti za kilimo, zenye matokeo tofauti sana pia: kwa upande mmoja, kuna kilimo cha viwandani (kinachotegemea pembejeo za kemikali na kulenga uzalishaji mkubwa wa mmea wa aina moja - yaani 'monoculture') unaotoa uzalishaji mwingi wa gesi chafu na uharibifu wa ardhi, na ambao unachangia kuzorota kwa tabia nchi. Kwa upande mwingine, kuna kilimo cha ikolojia (njia ya kufanya kazi kwa karibu na maumbile asili) ilio na uwezo wa kurejesha udongo, kuhifadhi misitu, kutunza mimea na wanyama tofauti, na kutusaidia kukabiliana na ukame, magonjwa ya mazao na athari zingine za mabadiliko ya tabia nchi (IPBES). Mashamba mengi ulimwenguni kote yanategemea upande mmoja kati ya aina hizi mbili za kilimo zilizokithiri (IPES-Food).

Wakulima wadogo huzalisha wingi wa chakula chote ulimwenguni, na ndio idadi kubwa ya nguvu kazi katika nchi nyingi za Kiafrika (nje ya Afrika Kusini). Lakini dunia inaelekea haraka kwenye mtindo wa kilimo cha mashamba makubwa (plantations), kinachowezeshwa na maendeleo ya teknolojia, pamoja na sera za serikali zinazounga na kupata ushawishi wa ushirika. Teknolojia mpya, pamoja na mbegu za biashara zenye mazao mengi (za mseto - 'hybrid' na zilizobadilishwa jin - 'genetically modified'), pembejeo zilizotengenezwa, pamoja na mashine nzito zimechangia ongezeko kubwa la uzalishaji wa chakula ili kusaidia idadi ya watu ambayo imezidi kuongezeka katika kipindi cha miaka 60 iliyopita. Lakini, athari mbaya za kilimo cha kisasa cha viwandani zinavyozidi kujitokeza wazi, pamoja na uchafuzi wa kemikali, upungufu wa maji na upotezaji wa viumbe hai, ndivyo pia kuna umuhimu wa kufikiria upya mazoea yetu ya kilimo ili kubadilisha ikolojia na uzalishaji upya katika ukulima wetu wa chakula.

TAFSIRI YA MISAMIATI

- **Kilimo cha ikolojia (agroecology):** ni mbinu ya kilimo ambayo hutumia maarifa na kanuni za jinsi mazingira asili hufanya kazi (ikolojia) kwa muundo na usimamizi wa kilimo. Hii inamaanisha kufanya kazi na maumbile asili na kudhibiti maingiliano yenye faida kati ya mimea, wadudu na vijidudu vya udongo. Mbinu hii inahitaji bidii na maarifa, lakini inaweza kuwa yenye tija kuchangia katika maisha endelevu na usalama wa chakula cha nyumbani kwa kutoa mapato anuwai kila mwaka. Misingi ya kilimo cha ikolojia (agroecology) ni pamoja na:
  - Kudumisha udongo wenye afya kupitia utumiaji wa mimea anuwai kufunika udongo
  - Kudumisha na kuchakata tena virutubisho kwenye udongo, kwa mfano kwa kutumia mbolea asili kama vile mbolea zinazozalishwa kwenye shamba kutoka katika mifugo au taka za majani
  - Kukuza mwingiliano wenye faida kati ya wadudu tofauti, mmea na vijidudu, juu ya ardhi na katika udongo
  - Kutumia nguvu ya mwingiliano huu mzuri wa kudumisha afya ya udongo na

kudhibiti wadudu, badala ya kutegemea pembejeo kama vile mbolea na dawa za wadudu (Altieri, in Mdee et al.)

- **Kilimo cha misitu (agrosforestry)** ni ujumuishaji wa mazao ya miti katika mifumo ya kilimo, pamoja na ufugaji wa mifugo. Hii inaweza kuwa mbinu nzuri ya kutumia manufaa ambayo maumbile asili hutoa kusaidia kilimo. Kwa mfano, miti hutoa kivuli na kurekebisha virutubisho muhimu kwa udongo (World Agroforestry Centre).

- **Kilimo cha viwanda/kilimo kinachotumia mashine** (industrial/mechanized agriculture) - ni njia inayotumia mashine kama matrekta ili kuongeza ufanisi na tija kwa kilimo, na kupunguza mategemeo ya nguvu kutoka kwa wafanyakazi. Ukulima mzito (intensive agriculture) ni mbinu ambayo hutegemea kazi, teknolojia na mtaji (capital) kuongeza kiwango cha mazao kwa kila hekta. Matumizi ya aina ya mbegu za kisasa (pamoja na mbegu za mseto (hybrid) na zilizoboreshwa (GMO), mbolea, dawa za kuua wadudu, mashine za kuokoa kazi na teknolojia inasisitizwa. Ilivyopangwa kuleta uzalishaji mkubwa wa mazao na mifugo, kilimo cha viwandani huendana sanjari na tasnia ya chakula cha viwandani, kama ilivyoelezewa kwenye karatasi tofauti ya maelezo kamili (IPES-Food).

- **Ukulima wa mmea wa aina moja tu** (monocropping) - mfumo wa kilimo wa viwanda hutegemea matumizi ya mashamba makubwa kukuza zao la aina moja, kimsingi ikigeuza shamba hilo kuwa jangwa, kuhamisha bainuwai na kuzidisha athari kwa mazingira na uwezo wa misitu, viwara na kadhalika kutengeneza maji, kusafisha hewa, kuhifadhi kaboni, kujenga vijidudu na muundo mzuri wa udongo. Jangwa la Sahara kusini mwa Afrika ni moja wapo ya maeneo machache ulimwenguni kote yenye maeneo makubwa ya ardhi ambayo inaweza kugeuzwa kuwa mashamba. Katika muongo mmoja uliopita, maeneo makubwa ya mashamba kote Afrika yamekodishwa kwa mashirika na wawekezaji wa nje kufanyia shughuli za ukulima mkubwa, wengine wakiondoa jamii na wafugaji wadogo, kitendo ambacho hujulikana kama kunyakua ardhi (FAO, UN Renewal).

- **Mnyororo wa Thamani** (value chain) ni safu ya hatua ambazo bidhaa na huduma tofauti hutolewa kama sehemu ya mzunguko wa ukuaji, uuzaji na ulaji wa mazao fulani au bidhaa za kilimo, kama vile nyanya, mihogo au maziwa ya mbuzi (Value Chain Handbook). Kimsingi, mnyororo wa thamani ni mtandao wa watendaji tofauti ambao wameunganishwa katika mzunguko, kutoka kwa uzalishaji hadi matumizi, na ambao huongeza thamani katika kila hatua ya mchakato (International Fund for Agricultural Development). Mnyororo wa thamani unajumuisha awamu kuu tatu:
  - **Kabla ya uzalishaj**i (pre-production): hii ni pamoja na utafiti, uendelezi, usambazaji wa pembejeo na mipango ya uzalishaji
  - **Uzalishaji**: hii ni pamoja na kupanda, kuvuna
  - **Baada ya mavuno na uuzaji**: hii ni pamoja na usafirishaji, uhifadhi, usindikaji, ufungaji, udhibitisho, usambazaji, uuzaji wa jumla na wa rejareja (International Fund for Agricultural Development, Khasa & Musuya)

- **Mazao ya vyakula** (staple crops) ni mazao ya chakula ambayo watu wengi hula mara kwa mara na ambayo hutegemewa kwa usalama wao wa chakula, kama mahindi na mihogo. Katika desturi za kaya za vijijini, wanawake wana jukumu kubwa la mazao ya chakula cha msingi kinacholisha jamii (Khasa & Musuya). Kwa wakulima wengi wadogo, aina ya mazao ya asili na ya 'heirloom', kama vile 'teff' ya Ethiopia, pia hutoa vyanzo muhimu vya lishe ya kaya na utofauti wa mazao.

- **Mazao ya biashara** (cash crops) hulimwa kwa thamani ya kifedha badala ya matumizi

ya moja kwa moja ya kaya. Wakulima hupanda mazao ya biashara ili kuuzia wanunuzi na kupata faida. Wakulima wengi wadogo wanasambaza mazao ya biashara katika masoko ya ulimwenguni: kwa mfano, nchi ya Cote D'Ivoire ina wakulima wadogo karibu milioni moja wanaosambazia soko la kimataifa mbegu za cocoa . Nchini Tanzania, kahawa, korosho, karafuu, tumbaku, mabwawa na magugu-maji (seaweed) ni mfano wa mazao ya kibiashara ambayo yanazalishwa na wakulima wakubwa wanaofanya biashara na wakulima wa kiwango kidogo ambao mara nyingi hufanya kazi ya kuuza mazao yao kwa vyama vya ushirika kwa bei iliyowekwa na serikali. Lakini, bidhaa nyingi hizi husafirishwa zikiwa mbichi bila kuongezewa tija kwa sababu ya ukosefu wa usindikaji wa ndani pamoja na maarifa na vifaa vya kuongeza thamani. Hii inamaanisha kuwa wakulima wanapoteza thamani kubwa ya bidhaa hizo, na kuzuia uchumi wa ndani na kitaifa kukua, na kuendelea kuziacha jamii nyingi katika hali ya umaskini (African Business).

- **Pembejeo** ni vifaa vinavyoongezwa kwenye udongo ili kudhibiti wadudu na kuboresha rutuba ya udongo. Pembejeo zingine za asili huruhusiwa katika kilimo-hai (organic farming), kama mimea iliyokauka (mulch), madini chokaa na mbolea. Pembejeo nyingi zinazopatikana kwenye soko ni za syntetisk, kemikali au mafuta, na kwa hivyo haziruhusiwi katika mbinu za kilimo-hai, kiboreshaji (permaculture) au kilimo cha ikolojia.

- **Aina tofauti za mbegu zilizoboreshwa (Mbegu za kisasa)**, hizi ni pamoja na **mbegu zilizomilikiwa** (proprietary seeds) huandaliwa na hati miliki na kampuni za kusambaza pembejeo, kama vile Bayer Crop Science, au na kampuni za chakula kama Pepsico, ambazo mara nyingi hupanga na wakulima kuwapandia moja kwa moja kutumia mbegu zao walizomiliki. Wakati wakulima wakiwa wanatunza mbegu zao kwa njia ya asili na kubadilishana aina ya zao la mbegu, udhibiti wa ushirika wa mfumo wa chakula umeanzisha wazo la mbegu na vifaa vya upandaji kuwa na hati miliki (intellectual property). Wakulima wanne wa viazi nchini India walipelekwa mahakamani na kampuni ya Pepsico, ambayo hutoa cripsi za viazi, kwa kupanda aina ya viazi kampuni hiyo iliosajili kwa matumizi yake ya kipekee katika cripsi zinazotengenezwa na kampuni ya Lays (CNN).

- **Viumbe vilivyobadilishwa kwa vinasaba (GMOs)** ni mimea, wanyama au vijidudu vyenye vitu vya maumbile ambavyo vimebadilishwa, kwa mfano kuongezwa kwa jin (gene) maalum zilizochaguliwa kutoka kwa viumbe vingine vyenye sifa kama uvumilivu katika ukame au magonjwa ya mazao (WHO). Mbegu nyingi za GMO kwenye soko kwa sasa zimetengenezwa na kumilikiwa na mashirika. Kwa mfano, kampuni ya Monsanto (iliyonunuliwa na kampuni ya Bayer Crop Science mnamo mwaka 2018) sasa imetengeneza mbegu za GMO zilizo na uwezo wa kuvumilia makali ya kemikali ya 'glyphosphate' ipatikanayo katika dawa ya kilimo ya aina ya Roundup inayotengenezwa na kampuni hiyo hiyo. (Beyondpesticides.org).

- **Mfumo wa ukulima wa kurejesha upya** (regenerative farming practises) ni mfumo ulio sawa na kilimo cha ikolojia kwa vile inavyojaribu kuiga asili. Ni mfumo wa ukulima ambao unalenga kuongeza bioanuwai, kuboresha udongo na kuacha mazingira bila madhara na katika hali nzuri.

ONDOA HADITHI POTOFU (UZUSHI)

HADITHI (UZUSHI)	UKWELI
Wakulima wadogo wa ndani hawana kile kinachohitajika ili kusambaza chakula bora katika masoko yanayokua mijini	Wakulima wadogo hulisha ulimwengu! Kuna zaidi ya wakulima wadogo bilioni 1.5 ulimwenguni kote, ambao hutoa chakula zaidi ya nusu ulimwenguni, pamoja na 80% ya chakula kinachozalishwa nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara (Wynberg & Pereira, Lancet). Wakulima kila mahali wanahitaji kuwa na ujuzi na uwezo mkubwa wa kuwawezesha kufanya kile wanachofanya - lakini bado wakulima wengi wadogo wameshindwa kufikia malengo yao kutokana na kubanwa na sera zinazopendelea mashirika makubwa yanayotoa uzalishaji mkubwa. Kwa kweli, ujumuishaji wa tasnia ya chakula umeumiza wakulima kwa sababu inaweka vikwazo vya ununuzi wa mazao yao, na hivyo kuwalazimisha kuingia kwenye mikataba mibaya inayowanyanyasa (IPES-Chakula). Kupitia sera na miundombinu ya kuwasaidia, wakulima wadogo wanaotumia mfumo wa ukulima wa kurejesha upya wana uwezo wa kusambaza chakula kitamu na chenye afya, na cha bei nafuu katika miji bila athari kwa mazingira, kuliko kinacholetwa na viwanda vya chakula (Wynberg & Pereira, Lancet).
Kilimo kikubwa kilichofanywa kwa mashine kina tija zaidi kuliko mbinu zingine za ukulima kama vile ukulima mdogo, wa asili, wa kurejesha upya, na kadhalika.	Kwa mazao mengine kama mahindi, mazao mara nyingi huwa sawa hekta kwa hekta (IPES-Chakula). Lakini faida kubwa ya kilimo cha ikolojia ni kwamba kinaweza kusaidia kuhifadhi utofauti wa maumbile ya mimea na wanyama, ambao unaendelea kupungua kutokana na mfumo wa chakula cha viwandani, hadi kiwango cha kuwa baina ya mimea 7,000 tofauti ulimwenguni ambayo binadamu hutumia kwa chakula, ni aina tatu tu - mpunga, mahindi na ngano ambazo sasa huchangia zaidi ya 50% ya 'nishati ya chakula inayotokana na ulaji wa mimea' (FAO, 1995). Kuwa na mazao tofauti kunaweza kudhibitisha kuwa muhimu kwa kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi katika siku zijazo. Kwa mfano, wakulima wa Kiafrika hupata aina za mazao asili kama mbaazi na ndizi huendana vizuri kwa hali inayozidi kuongezeka kwa kiwango cha joto, na zina uwezo wa kuvumilia ukame katika maeneo mengine. Kilimo cha viwanda ambacho hutegemea mazao machache tu, na ambayo mbegu zake zimemilikiwa na kampuni chache, hakistahili. Kwa mfano, nusu ya aina za kuku ulimwenguni ambazo hawatumiwi katika sekta ya uzalishaji wa kibiashara sasa zimetoweka/kudidimia, kumaanisha kwamba nyenzo za maumbile yao hazipo na haziwezi kuzaliana tena siku za usoni (Patel).
Kwa kuzingatia kwamba ulimwengu unahitaji kuongeza uzalishaji wa chakula kwa mara mbili katika miaka 40 ijayo ili kuendana na ukuaji wa idadi ya watu, hatuwezi basi kutumia mbinu za kilimo cha ikolojia. Tunahitaji kuharakisha kwa kutumia mbinu kamil ya kilimo cha viwandani ili kuongeza uzalishaji unaotosha kulisha ulimwengu.	Shida iliyopo ni ngumu zaidi kuliko uzalishaji tu. Karibu theluthi ya vyakula vyote vinavyozalishwa ulimwenguni huharibika, mara nyingi kutokana na maswala ya baada ya mavuno kama vifaa na masoko. Wakulima kote ulimwenguni kwa sasa tayari wanazalisha chakula cha kutosha kupatia kila mtu ulimwenguni kalori 2,700 za chakula kwa siku (FAO). Shida iliopo ni kwamba chakula hakisambazwi kwa usawa, na watu wengi wanashindwa kupata chakula kizuri kwa sababu ya umaskini. Kwa kweli, wakulima wadogo wadogo wenyewe wako miongoni mwa watu wasio na usalama wa chakula ulimwenguni, kwa sababu wanakabiliwa na shida kama hizi katika kupata masoko yenye tija kwao - yaani 'preferential markets' (DeSchutter). Watu wengi hulala njaa sio kwa sababu hakuna chakula kinachopatikana wanapoishi, lakini kwa sababu hawana pesa ya kununua chakula hicho.
Mashamba makubwa huleta nafasi nyingi za ajira kuliko mashamba madogo	Viwanda vya kilimo vimepunguza idadi ya wafanyakazi katika sekta ya kilimo ulimwenguni, na kuchangia kwa ukosefu wa ajira na upotezaji wa maisha endelevu. Mmoja kati ya wafanyakazi watatu ulimwenguni kote ameajiriwa katika kilimo, lakini mashamba mengi kati ya mashamba milioni 570 ni mashamba madogomadogo ya familia, na yanachukua tu 12% ya ardhi ya kilimo duniani (FAO, World Development). Mashamba haya madogo ni muhimu kwa uchumi na ustawi wa watu ulimwenguni kote, imedhibitishwa kwamba ukuaji wa kilimo hupunguza umaskini kwa mara mbili zaidi kuliko sekta nyingine yoyote (IFPRI).

JE WAJUA? (KIDUNIA)

40% ya eneo la ardhi Duniani imebadilishwa kuwa mashamba. Kilimo kimesababisha 80% ya ukataji misitu ulimwenguni, na pia 70% ya matumizi ya maji safi.

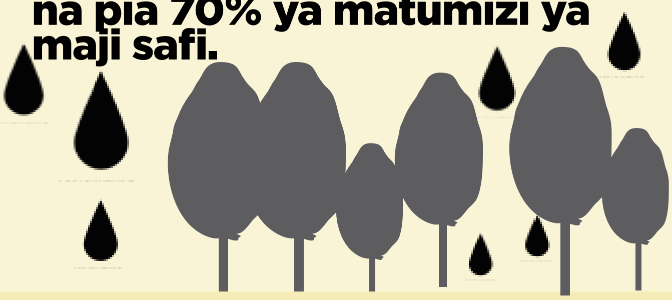

Kilimo huchangia 30% ya uzalishaji wa gesi chafu duniani - 17% hutoka kwa uzalishaji wa kilimo, 15% kutoka kwa ukataji misitu.

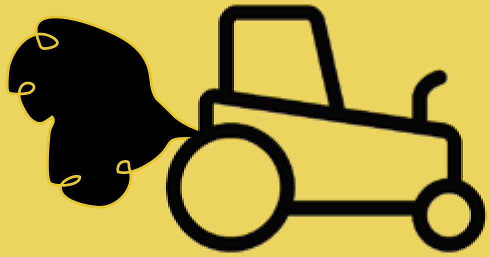

(FAO)

Kuongezeka kwa kiwango cha joto kwa 2˚Celsius kutokana na mabadiliko ya tabia nchi kunaweza kusababisha kupungua kwa 10% ya mazao, na kuongezeka kwa 25% ya utapiamlo katika nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara, Afrika. Wakulima wadogo tayari wanakabiliwa na ukosefu wa usalama wa chakula, na athari za mabadiliko ya tabia nchi zinaweza kuzidisha umaskini.

Wakulima wadogo wanasambaza 80% ya chakula kinachozalishwa Asia, nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara na Latin Amerika.

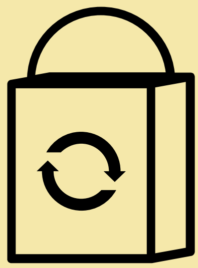

(Committee on World Food Security, FAO)

Mmoja kati ya kila wafanyakazi watatu ulimwenguni kote ameajiriwa katika sekta ya kilimo FAO). Ukuaji wa kilimo hupunguza umaskini kwa mara mbili zaidi ya ukuaji wa sekta nyingine yoyote.

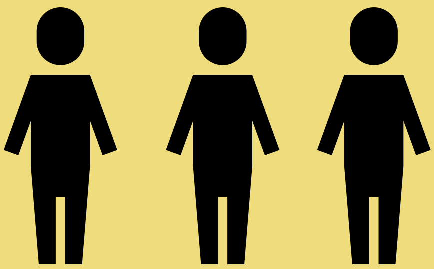

(International Food Policy Research Institute)

KILIMO CHA VIWANDANI HUTUMIA MAFUTA MENGI YA KIASILI KUZALISHA CHAKULA: UZALISHAJI WA MBOLEA ZA KEMIKALI UNATUMIA MAFUTA ASILI ZAIDI, PAMOJA NA KUTUMIA PETROLI / DIZELI KWA MASHINE, UMEME KWA PAMPU ZA UMWAGILIAJI, UMEME KWA KUTENGENEZA MBOLEA NA DAWA ZA WADUDU.

(AFP, LiveScience)

MASHAMBA MADOGO YANAYOTUMIA KILIMO CHA IKOLOJIA YANADHANIWA KUTUMIA NISHATI MARA MBILI HADI NNE KULIKO MASHAMBA MAKUBWA YA KAWAIDA

(IPES-Food)

JE WAJUA? (KIDUNIA)

MAMILIONI YA HEKTA ZA SHAMBA ZINATUMIWA KUZALISHA LISHE YA MIFUGO NA NISHATI ZITOKAZO KWENYE MIMEA. MASHAMBA KAMA HAYA YANAHARIBU KARIBU TANI BILIONI 24 ZA UDONGO MZURI WENYE RUTUBA KILA MWAKA.

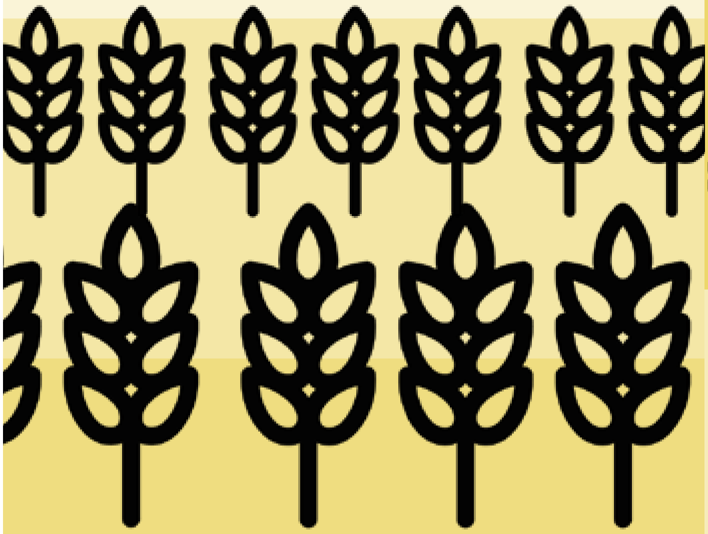

(Development + Cooperation)

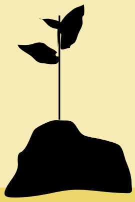

Kijiko kimoja kidogo cha udongo wenye afya una vijidudu zaidi (bakteria, myceleum nk) ya watu wote walio Duniani! Wakati ukulima wa kurejesha upya unaunda udongo wenye afya, kilimo cha viwandani nacho kinaharibu maisha ya asili kwenye udongo.

(Natural Capital Coalition)

14.5% ya uzalishaji wa kaboni ulimwenguni hutolewa na kilimo cha mifugo; Lakini hii inaweza kushushwa kwa kuboresha kiwango kikubwa cha tabia za ufugaji.

(Guardian)

Uharibifu wa ardhi unatishia maisha ya watu zaidi ya bilioni moja.

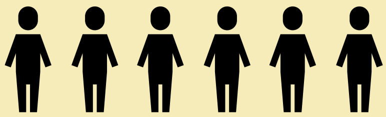

(UN)

JE, WAJUA? (KWA NCHINI TANZANIA)

Asilimia sabini ya eneo la mazao ya Tanzania hupandwa kwa kutumia jembe la mkono; **20% kwa jembe la kuvutwa na ng'ombe (plau) na 10% hupandwa kwa trekta.**

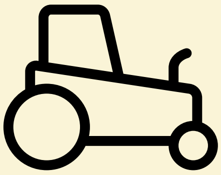

(Yieldgap)

KILIMO HUTOA KARIBU **30% YA PATO LA TAIFA NCHINI TANZANIA**. ASILIMIA SITINI NA SABA YA WAFANYAKAZI WA NCHINI TANZANIA WAMEAJIRIWA KATIKA SEKTA YA KILIMO

(TanzaniaInvest)

Tanzania ina ardhi kubwa. Hekta milioni 44 (karibu nusu ya eneo la nchi kwa ujumla) ina uwezekano wa kutumika kwa shughuli za kilimo. Lakini ni 23% tu ya ardhi hii inayo tumiwa kwa kilimo

(Agriknowledge)

Wastani wa mashamba nchini Tanzania unachukua hekta 2.5 za ardhi; wakati 20% ya mashamba ya jamii zote nchini ni hekta 5 au zaidi.

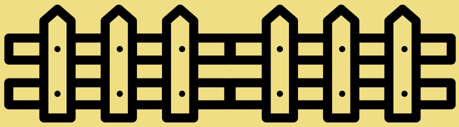

(World Bank 2013)

Utafiti katika vijiji vitatu nchini Tanzania uligundua kuwa 67% ya ardhi katika jamii hizi hazina hati, kumaanisha kwamba wamiliki wa ardhi hawakuwa na hati rasmi, na hivyo kusababisha ukosefu mkubwa wa usalama miongoni mwa wakulima wadogo.

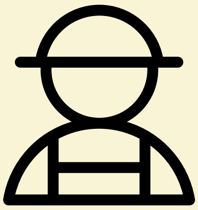

(Agriknowledge)

Kilimo kinachotumia mashine nchini Tanzania kimepungua tangu miaka ya 1960. Mnamo 1961 kulikuwa na matrekta 32 yanayotumika kwa kila kilomita za mraba 100 za ardhi inayofaa, lakini zikashuka hadi matrekta 25 tu kwa kilomita za mraba 100 mnamo 2005. Umiliki wa kaya ya mali yenye tija kama vile mashine za kusagia kahawa na mashine za majembe pia yamepungua tangu miaka ya 1960

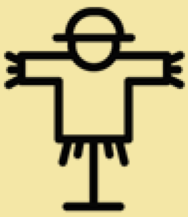

(Policy Forum TZ)

Tanzania ilikuwa na sheria madhubuti kuzuia uanzishaji wa GMO hadi 2016, wakati majaribio ya mseto mwembamba wa mahindi uliyogunduliwa kuwa na uvumilivu wa ukame yalipoletwa.

(MIT 2016)

Kilimo ni chanzo muhimu cha mapato ya nje kwa Tanzania. Kwa mfano, 80% ya mazao ya korosho nchini husafirishwa India, na mengi ya hayo mazao yametoka kwa wakulima wadogo wadogo.

TUANGAZIE ZAO LA MAHINDI KWA UNDANI

Mahindi ndio zao la kinafaka muhimu zaidi barani Afrika; lakini sio la asili kwa bara hili. Yakiwa na asili ya Mexico, mahindi yalianzishwa barani Afrika karibu mwaka 1500 AD na wafanyabiashara wa Venetian, na ikawa msingi wa biashara ya watumwa, matumizi yake yakisambaa kote barani kwa miaka 500 ijayo (PRI). Leo mahindi hutoa wastani 30% ya kalori za kila siku za watu - na katika nchi kadhaa kama vile Zambia hutoa zaidi ya nusu ya kalori za kila siku (McCann). Mahindi yalipata umaarufu kama chakula kikuu kwa sababu yanatoa aina nyingi za chakula na huhitaji kufanyiwa kazi kidogo kuliko mazao ya jadi kama vile mtama, lakini pia inasemekana kwamba mahindi hayana lishe bora na yanashambuliwa sana na magonjwa ya ukame na ya mazao (Sihlobo). Ni kuanzia katika miaka ya 1960 ambapo mahindi yalitambulika kama chakula kikuu kwa kiwango kinachoonekana hivi sasa. Inafikiriwa kuwa aina mpya za mahindi ya mseto zenye mazao ya kiwango cha juu zilitambuliwa na mashirika ya misaada ya kimataifa wakati huo kama zao linalosaidia kuleta usalama wa chakula. Serikali zilikutana na kupitia sera za kusaidia wakulima kupata mbolea na pembejeo zingine za mazao yao ya mahindi. Lakini mahindi hayakuzaliana kama ilivyotarajiwa - mahindi yalipelekea kuwa zao ambalo watu wanalitegemea kuliko mazao mengine, kuenea kwake kwa kasi kumechangia hali ya lishe duni na ukosefu wa usalama wa chakula, kulingana na watafiti wengine (PRI).

RASILIMALI

- https://www.cnbcafrica.com/news/special-report/2018/08/31/different-approach-to-agriculture-needed-heres-why-small-scale-farming-should-be-boosted-in-africa/
- https://www.grain.org/en/article/6065-agroecology-for-africa
- https://acbio.org.za/en/agroecology-alternative-video-four-four-part-series
- https://www.youtube.com/watch?v=b5oNMAmytCo

NJIA ZA KUZUNGUMZA KUHUSU KILIMO

- Ni kilimo cha aina gani kinachotekelezwa katika jamii yako? Ni motisha au vizuizi vipi muhimu ambavyo hushawishi jinsi kilimo kinavyotekelezwa katika jamii yako?
- Unafikiri kilimo katika jamii yako kinachangia usalama wa chakula? Kwanini?
- Unafikiri wakulima katika jamii yako wanaweza kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Wanapambanaje tayari na athari za mabadiliko ya tabia nchi? Baadhi ya sababu zinazoshawishi uwezo wao wa kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi ni kama zipi?
- Unafikiria ni athari zipi za kiikolojia zinazotokana na kilimo katika jamii yako? Watu wanajua athari hizi, na kuna chochote wanachofanya kuzitatua?
- Vijana katika jamii yako wana mtizamo na msimamo gani kuhusu kilimo (vijana wanavyohisia ukulima katika jamii yako)? Vijana huona kilimo kama njia bora kwao ya kujitafutia mapato? Ni nini kinachofanya kilimo kiwe cha kuvutia au kisivutie kwa vijana kama ndoto zao za ajira kimaisha?
- Unafikiri GMO na teknolojia zingine zina jukumu la kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Kwanini ndio au hapana? Zinafahamikaje katika jamii yako? Watu huzijua? Wanazifikiriaje?
- Unafikiriaje kuhusu ushawishi wa mashirika makubwa ya biashara katika kilimo? Hii ni kitu unachoona katika jamii yako? Ikiwa ndio, kampuni zinafahamikaje na unafikiria zinaathirije wakulima wa ndani?

TAARIFA PICHA (INFOGRAPHICS)

- WWF Agrifood system report 2019: **https://dtnac4dfluyw8.cloudfront.net/downloads/agri_food_system.pdf?27341/agri-food-systems-facts-and-futures** P. 6, 13, 17
- **http://www.fao.org/resources/infographics/infographics-details/en/c/218471/**
- **https://ccafs.cgiar.org/blog/where-our-planet-headed-developing-pre-2030-development-agenda**
- **http://www.ipes-food.org/topics/infographics/index.php?ID=2**

MADA MAHUSUSI

NJIA TOFAUTI ZA KUZUNGUMZA KUHUSU KILIMO

- Ni kilimo cha aina gani kinachotekelezwa katika jamii yako? Ni motisha au vizuizi vipi muhimu ambavyo hushawishi jinsi kilimo kinavyotekelezwa katika jamii yako?
- Unafikiri kilimo katika jamii yako kinachangia usalama wa chakula? Kwanini?
- Unafikiri wakulima katika jamii yako wanaweza kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Wanapambanaje tayari na athari za mabadiliko ya tabia nchi? Baadhi ya sababu zinazoshawishi uwezo wao wa kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi ni kama zipi?
- Unafikiria ni athari zipi za kiikolojia zinazotokana na kilimo katika jamii yako? Watu wanajua athari hizi, na kuna chochote wanachofanya kuzitatua?
- Vijana katika jamii yako wana mtizamo na msimamo upi kuhusu kilimo (vijana wanavyohisia ukulima)? Vijana hukiona kilimo kama njia bora kwao ya kujitafutia mapato? Ni nini kinachofanya kilimo kiwe cha kuvutia au kisivutie kwa vijana kama ndoto zao za ajira kimaisha?
- Unafikiri GMO na teknolojia zingine zina jukumu la kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Kwanini ndio au hapana? Zinafahamikaje katika jamii yako? Watu huzijua? Wanazifikiriaje?
- Unafikiriaje kuhusu ushawishi wa mashirika makubwa ya biashara katika kilimo? Hii ni kitu unachoona katika jamii yako? Ikiwa ndio, kampuni zinafahamikaje na unafikiria zinaathirije wakulima wa ndani?

CHAGUA MADA MAHUSUSI

Mtizamo na msimamo wa vijana kuhusu kilimo

Njia za kuzungumza kuhusu: Mtizamo na msimamo wa vijana kuhusu kilimo (vijana wanavyohisia ukulima)?

- Kilimo na ukulima havitambuliki na vijana katika jamii yangu ingawa vinagusia moja kwa moja machaguo/maamuzi wanayofanya kila siku katika maisha. Hawatambui uhusiano kati ya athari mbaya za mabadiliko ya tabia nchi, na ugumu unaokumba familia zao, kwa mfano, kugharamia kupata chakula cha bei ghali.
- Ukulima na kilimo hutazamwa kuwa kazi nzito inayochosha, kwa hivyo vijana katika jamii yangu huzingatia mwelekeo wa kazi zinazopendeza na zisizochosha.
- Wakulima katika jamii yangu ni wakulima wenye umiliki mdogo na wanamudu kusambaza mazao yao kwenye masoko ya ndani tu au kwa matumizi ya kinyumbani. Ukosefu wa mashine na ufikiaji wa masoko makubwa humaanisha vijana hawaoni mifano ya wakulima waliofanikiwa katika masoko ya kibiashara. Hii huwakatisha tamaa na kuwavunja moyo.

MIUNDO YA VIPENGELE VYA KIPINDI CHA REDIO

SAUTI ZA UMMA

Lengo la sauti za umma
Kupata maoni mengi kuhusu mada moja

Utazungumza na nani?
Mtu yeyote kutoka kwa jamii.

Swali
Unafikiri kilimo cha biashara kinachangiaje kuongezeka kwa kiwango cha joto duniani na mabadiliko ya tabia nchi?

MAONI YA SAUTI

Lengo la maoni ya sauti
Kupata maoni ya watu kuhusu mada ambayo wanaijali.

Utazungumza na nani?
Mkulima mwenye shamba dogo katika jamii yako.

Uliza vijana watoe maoni yao kuhusu ukulima na kilimo kama chaguo la kazi/ajira kwao.

Ongea na mtu anayeweza kuangazia athari za kiikolojia zitokanazo na kilimo katika jamii yako (kwa mfano mkulima, mtaalam, mhadhiri / mwalimu au mtu anayeitafakari mada ya ikolojia na kilimo vizuri katika jamii yako).

WASIFU WA SAUTI

Lengo la wasifu wa sauti
Wasikilizaji wasikie hadithi ya kuhamasisha kuhusu mada ya kipindi.

Utazungumza na nani?
Mkulima mdogo anayelima kwa ajili tu ya kuuza katika soko la kimataifa ili kupata faida (kwa mfano mauzo ya korosho/kahawa/mwani, bila kuuzia soko la ndani).

Mkulima mdogo ambaye hulima kwa ajili ya matumizi yake ya kaya/nyumbani (hauzi katika soko la kimataifa).

Mjasiriamali wa ndani ambaye analima au kuuza chakula kilicholimwa na wakulima wa ndani katika masoko ya mtaani katika jamii.

Maswali
- Ni mazao gani yanayolimwa zaidi katika jamii yako? Nini hutokea katika mavuno ya mazao ambayo wakulima huyapata? Yanasafirishwa kuuzwa nje? Yanauzwa kwenye masoko ya ndani au ya kimataifa?
- Unafikiri mbinu zinazotumika katika ukulima katika jamii yako zinajali ikolojia na mazingira?
- Watu wanapataje chakula katika jamii yako? Kupitia maduka makubwa? Uuzaji wa ndani? Moja kwa moja kutoka kwa wakulima?
- Wakulima katika jamii yako wanasambaza/kuuza mazao yao katika soko la ndani au la kimataifa - au yote mawili? Ni athari gani ya kiikolojia inachangiwa katika eneo hilo?

Tafadhali angalia maswali ya mahojiano katika sehemu ya "Jinsi ya kuandaa kipindi chako".

TANGAZO LA UMMA (PSA)

Lengo la Tangazo la Umma
Kuweka mwamko wa jamii kuhusu jambo fulani. Unda PSA inayoamsha mwamko kuhusu athari za kilimo kisichowajibikia kwa mabadiliko ya tabia nchi na kuongezeka kwa uzalishaji wa gesi chafu.

Sauti 1: Mambo Neema! Unaenda kufanya kazi wapi mwezi ujao? Nilitamani sana kupata fursa katika shamba la ndani la korosho, kwa hivyo nimefurahiya sana!

Sauti 2: Kweli Maryam? Unajua wana trekta moja tu lililovunjika na kila kitu kinafanywa kwa mkono? Lo, utajuta! Mimi nataka kwenda kufanya kazi katika shamba kubwa la viwandani. Wanatuandalia safari ya maonyesho! Siku ya kwanza tunaenda kuona miti ikikatwa ili kutengeneza nafasi ya shamba la mazao zaidi.

Sauti 1: Ah lakini Neema hivyo sio vizuri. Unajua hiyo ni ukataji miti - na inachangia 15% ya gesi chafu duniani!

Sauti 2: Lo! Lakini shamba lenu si mnafanya hivyo pia, basi kwa nini unaenda kufanya kazi huko?

Sauti 1: La Neema, shamba hilo dogo hutekeleza kilimo cha ikolojia (agroecology.) Hiyo inamaanisha kwamba haidhuru ikolojia ya eneo hilo na una ufanisi zaidi wa nishati. Haichangii sana kwa ongezeko la kiwango cha joto duniani.

Wito (slogan)
Mashamba madogo yanayotekeleza kilimo cha ikolojia (agroecology) yanadhaniwa Kuwa na ufanisi wa nishati, kati ya mara mbili na nne zaidi, kuliko mashamba makubwa ya kawaida. Pamoja tuongeze ufahamu kuhusu mabadiliko ya tabia nchi na jinsi ya kupunguza ‘nyayo zetu za kaboni’ katika jamii zetu. Hatua zote, hata zile ndogo, ni muhimu!

MAANDALIZI YA KIPINDI CHAKO

Tumia miundo ya vipengele vya kipindi cha redio,utafiti wako na maandalizi yaliopendekezwa ili kuunda kipindi chako.

[MWANZO:]
Mtangazaji 1: Imetimia [TAJA SAA]. Karibu ujiunge nasi kwenye makala ya [TAJA JINA LA KIPINDI] hapa [TAJA JINA LA STESHENI] . Mimi ni [TAJA JINA LAKO].

Mtangazaji 2: Kweli! Na jina langu ni [TAJA JINA LAKO], na makala ya leo yanahusu kilimo. Wengi wetu tunajua mtu wa familia au rafiki wa kijamii anayejihusisha katika kilimo. Leo tutazungumza kuhusu jinsi vijana tunavyoweza kueneza ujuzi kuhusu kupunguza nyayo zetu za kaboni kwa ikolojia kwa kuwa mabingwa wa mbinu za kilimo ambazo haziumizi mazingira! Tutaangalia kilimo cha viwandani na wamiliki wadogo, na jinsi wanavyochangia kupanda kwa kiwango cha joto duniani na mabadiliko ya tabia nchi. Na pia, tunachoweza kufanya ili kukabiliana na athari hii!

Mtangazaji 1: Na pia tutazungumzia umuhimu wa vijana, na watu wote, kuzingatia jinsi wanavyotazama kilimo na mbinu tunazotumia. Hapa kuna ukweli mmoja wa kufurahisha: ‘ Kilimo hutoa karibu 30% ya Pato la Taifa nchini Tanzania. 67% ya nguvukazi nchini wameajiriwa katika sekta ya kilimo.’

Mtangazaji 2: Lo! Asilimia sitini na saba! Ya kushangaza hayo! Na ndio ni muhimu zaidi kwetu kuzingatia mbinu endelevu za kilimo kwa vizazi vijavyo. La sivyo, hivi karibuni hawatakuwa na udongo wenye afya wa kupanda chochote!
Leo, tutazingatia wakulima wa chakula katika jamii yetu. Sote tunakula chakula, lakini ni wangapi wetu tunajua safari ambayo bidhaa hii hupitia ili kutufikia - kutoka kilikuwa mbegu ndogo tu? Na ni wangapi wetu tunaelewa athari za safari hiyo ya mavuno ya chakula kutoka mbegu hadi kwenye sahani? Leo tutasikia sauti kutoka katika jamii yetu kupata maelezo ya jinsi sote, wakubwa na wadogo, tunavyoweza kusaidia kupunguza uharibifu wa mazingira hayo ya ikolojia, na pia kutusaidia kupunguza hali ya umasikini katika nchi yetu kupitia mbinu endelevu za kilimo. Tunakuletea habari inayohitajika, na ambayo ni ya muhimu ili kuanza mazungumzo wazi kuhusu mazuri na mabaya katika tasnia ya kilimo cha ndani.

Mtangazaji 1: Hebu tusikie maoni zaidi kuhusu kile watu wanachofikiria kuhusu kilimo na athari zake kwa mabadiliko ya tabia nchi katika jamii yetu.

[TAJA ANAYEHOJIWA]
[CHEZA MAHOJIANO]

[KUFUNGA KIPINDI:]
Mtangazaji 1: Leo, tumejifunza mengi kuhusu kilimo nchini Tanzania, na mbinu endelevu kwa watu wote kuingiliana na ardhi ambayo wanapanda chakula!

Mtangazaji 2: Naam, kuelewa alama yako duniani ni jambo la muhimu sana kwetu sisi vijana ili kufanya maamuzi na mipango mizuri ya maisha yetu!

Mtangazaji 1: Wiki ijayo mnamo [TAJA SIKU] saa [TAJA SAA] tunazungumza kuhusu [TAJA MADA YA WIKI YIJAYO]. Hadi wakati huo, kwaherini!

MAANDALIZI YA KIPINDI

Kipindi kamili kuhusu mada ya 'Kilimo' saa 1

Ufunguzi wa kipindi

Fungua kipengele cha sauti za umma
Cheza sauti za umma
Funga kipengele cha sauti za umma

Cheza mziki

Fungua kipengele cha maoni ya sauti
Cheza maoni ya sauti
Funga kipengele cha maoni ya sauti

Cheza tangazo la umma

Cheza mziki na jingle

Fungua kipengele cha mahojiano
Cheza mahojiano
Funga kipengele cha mahojiano

Cheza mziki na jingle

Funga kipindi kwa jumla

Cheza mziki (mwisho wa kipindi)

MAADILI NA IDHINI/ RUHUSA

Maadili na idhini: Hii inaweza kuwa mada nyeti kwa wengine, kwa hivyo hakikisha umewafahamisha wasikilizaji wako kuwaheshimu wale watakaotoa simulizi zao za kibinafsi.

MAANDALIZI YA KIPINDI

Kipengele cha kijani - dakika 10

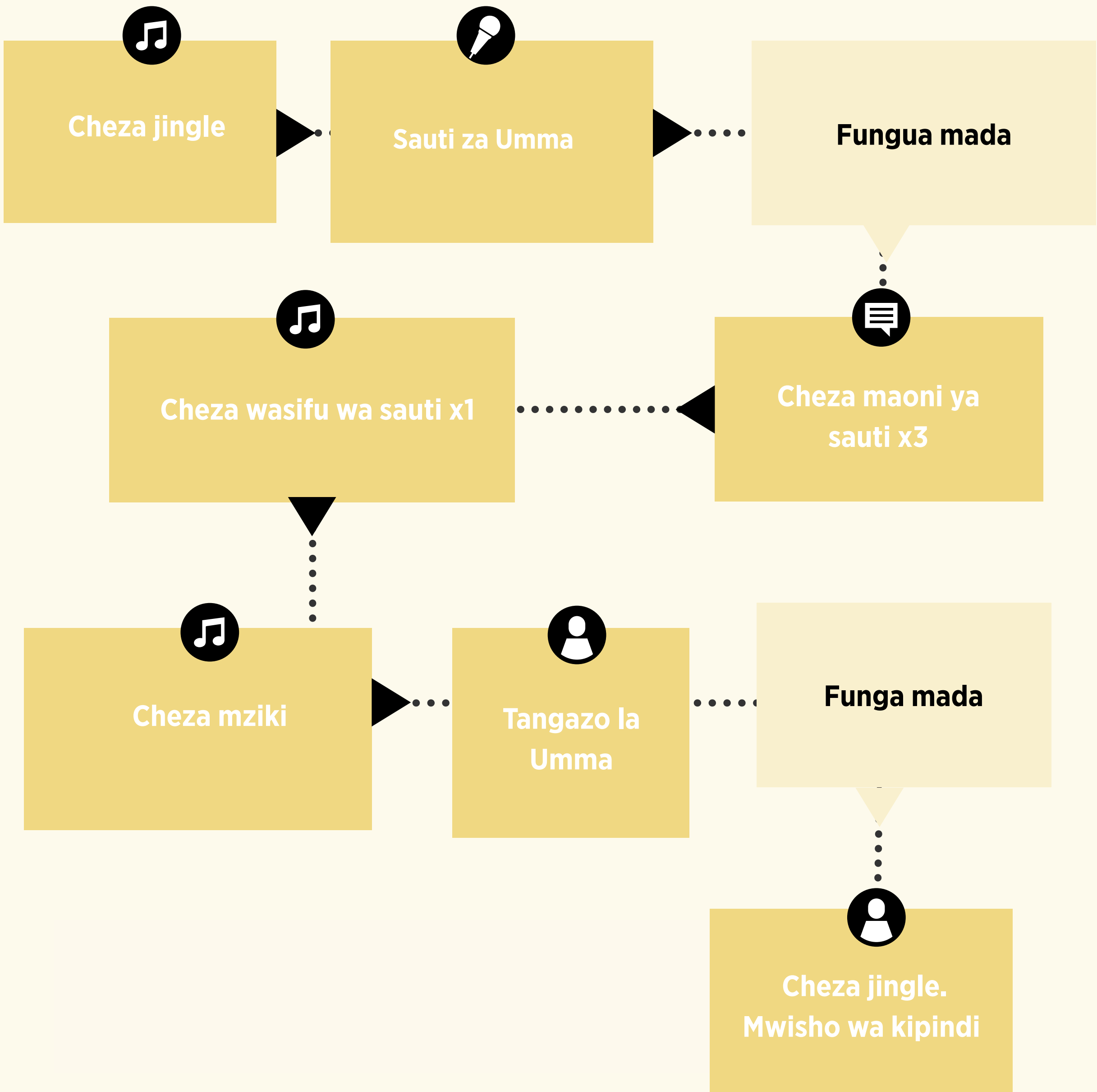

MADA MAHUSUSI

NJIA TOFAUTI ZA KUZUNGUMZA KUHUSU KILIMO

- Ni kilimo cha aina gani kinachotekelezwa katika jamii yako? Ni motisha au vizuizi vipi muhimu ambavyo hushawishi jinsi kilimo kinavyotekelezwa katika jamii yako?
- Unafikiri kilimo katika jamii yako kinachangia usalama wa chakula? Kwanini?
- Unafikiri wakulima katika jamii yako wanaweza kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Wanapambanaje tayari na athari za mabadiliko ya tabia nchi? Baadhi ya sababu zinazoshawishi uwezo wao wa kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi ni kama zipi?
- Unafikiria ni athari zipi za kiikolojia zinazotokana na kilimo katika jamii yako? Watu wanajua athari hizi, na kuna chochote wanachofanya kuzitatua?
- Vijana katika jamii yako wana mtizamo na msimamo upi kuhusu kilimo (vijana wanavyohisia ukulima)? Vijana huiona kilimo kama njia bora kwao ya kujitafutia mapato? Ni nini kinachofanya kilimo kiwe cha kuvutia au kisivutie kwa vijana kama ndoto zao za ajira kimaisha?
- Unafikiri GMO na teknolojia zingine zina jukumu la kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Kwanini ndio au hapana? Zinafahamikaje katika jamii yako? Watu huzijua? Wanazifikiriaje?
- Unafikiriaje kuhusu ushawishi wa mashirika makubwa ya biashara katika kilimo? Hii ni kitu unachoona katika jamii yako? Ikiwa ndio, kampuni zinafahamikaje na unafikiria zinaathirije wakulima wa ndani?

CHAGUA MADA MAHUSUSI

Mtizamo na msimamo wa vijana kuhusu kilimo

Njia za kuzungumza kuhusu: Mtizamo na msimamo wa vijana kuhusu kilimo (vijana wanavyohisia ukulima)?

- Kilimo na ukulima havitambuliki na vijana katika jamii yangu ingawa vinagusia moja kwa moja machaguo/maamuzi wanayofanya kila siku katika maisha. Hawatambui uhusiano kati ya athari mbaya za mabadiliko ya tabia nchi, na ugumu unaokumba familia zao, kwa mfano, kugharamia kupata chakula cha bei ghali.
- Ukulima na kilimo hutazamwa kuwa kazi nzito inayochosha, kwa hivyo vijana katika jamii yangu huzingatia mwelekeo wa kazi zinazopendeza na zisizochosha.
- Wakulima katika jamii yangu ni wakulima wenye umiliki mdogo na wanamudu kusambaza mazao yao kwenye masoko ya ndani tu au kwa matumizi ya kinyumbani. Ukosefu wa mashine na ufikiaji wa masoko makubwa humaanisha vijana hawaoni mifano ya wakulima waliofanikiwa katika masoko ya kibiashara. Hii huwakatisha tamaa na kuwavunja moyo.

MIUNDO YA SHUGHULI ZA KIJAMII

Tunaweza kutumia miundo tofauti ya redio kutayarisha kipengele cha "Kilimo na Maisha/kipengele cha kijani." Tunapendekeza miundo inayohimiza kuunga sauti za watu wengine mitaani na kushirikishana sana.

MGENI MZUNGUMZAJI (ALIYE NA UJUMBE MAALUM)

Lengo la kuwa na mgeni mzungumzaji
Mgeni aliye alikwa ni mtu ambaye anaweza kushiriki kwa kutoa ujuzi wa kitaalam kuhusu taarifa ya athari au kutoa simulizi yake binafsi kuhusiana na taarifa ya athari.

Baadhi ya maswali ambayo mgeni anaweza kutafakari kabla ya mazungumzo
- Uhusiano kati ya sekta ya kilimo na mabadiliko ya tabia nchi ni upi?
- Vijana wanaweza kufaidikaje kwa kuelewa athari za mbinu za kilimo katika ikolojia ya eneo linalolimwa?
- Ni mabadiliko gani makubwa yanahitajika katika mtazamo wa vijana wa kitanzania ifikiapo suala la ukulima na kilimo kama ajira/kazi kwao?
- Ni hatua gani ambazo vijana wanaweza kuchukua ili kuleta mabadiliko au kutatua changamoto zitokanazo na mazoea yasiyoweza kudumu katika jamii zao?

MAHOJIANO

Lengo la mahojiano
Mahojiano ni mazungumzo kati ya watu wawili, ambapo maswali yanaulizwa na majibu kutolewa.

Maswali yaliyopendekezwa kwa mahojiano na mkulima/mfanyakazi wa kilimo anayetengeneza au kuuza chakula kwenye jamii yako:
- 'Nyayo yako ya ikolojia' inamaanishaje kwako?
- Tufafanulie uzoefu wako wa mbinu za ndani za kilimo?
- Maoni yako ni yapi kuhusu athari ambazo kilimo kinaletea katika mazingira yanayotuzunguka. Ina faida au madhara?
- Ikiwa mbinu tunayotumia kwa ukulima wa chakula inaathiri hali ya kiikolojia ya dunia, ni mabadiliko gani ambayo tunaweza kufanya ili kuirekebisha?
- Kwenye jamii unayoishi, kuna uwezekano upi wa kupata mazao moja kwa moja kutoka kwa wakulima wa ndani?
- Ikiwa vijana wangetaka kujifunza mengi zaidi kuhusu kilimo na ukulima wa chakula, wanapaswa kwenda wapi?

WIMBO MFUPI (JINGLE)

Lengo la winbo mfupi (jingle)
Jingle ni wimbo mfupi (au tune) amabao una ujumbe wazi na ni rahisi kuimba na kukumbuka.

MIUNDO YA SHUGHULI ZA KIJAMII

MCHEZO WA KUIGIZA

Lengo la mchezo wa kuigiza: Kutoa hali ambayo inaruhusu wasikilizaji "kuigiza" jambo kuhusu taarifa muhimu. Chagua idadi ya wahusika wanaohitajika na wape waigize muongozo na fursa ya kutafsiri taarifa muhimu. Hili ni jambo ambalo waigizaji wenyewe watalifanya.

Waigizaji
Neem, Mariam

Maelezo ya Igizo
Familia ya Mariyam inategemea chakula kilichopandwa kwenye shamba lao la familia ili kuishi. Mama wa Mariam huuza mazao yao kwa wateja wa eneo hilo kwa faida. Yeye hulima mazao matamu na yenye afya, na yasio leta madhara hasi katika mazingira. Anataka kupanua biashara yake kufikia kusambaza mazao kwenye wauzaji wa rejareja jijini. Lakini kuna mipaka kwa anayeweza kuuzia mazao yake kwa sababu yeye ni mkulima mwenye shamba dogo, na sera nayo inapendelea mashirika makubwa. Mariyam anatoa maoni ya jinsi wanaweza kuuza mazao yao kwa soko la kimataifa...

MAJADILIANO YA JOPO

Lengo la majadiliano ya jopo
Mjadala wa jopo unaohusisha kundi la watu kujadili mada moja mbele ya watazamaji. Kuna wakati wa maswali kutoka kwa watazamaji baadaye.

Watakao shiriki kwenye majadiliano ya jopo
Mkulima mdogo anayeuzia soko la ulimwengu, mfanyakazi ambaye ameajiriwa na mkulima na mwenyewe anatumikia kulima (physical labourer), kijana kutoka katika jamii, mkulima anayeuza mazao yake kwenye masoko ya ndani.

Mfano wa maswali ya kufungua majadiliano ya jopo:
- Uhusiano kati ya sekta ya kilimo na mabadiliko ya tabia nchi ni upi?
- Vijana wanaweza kufaidikaje kwa kuelewa athari za mbinu za kilimo kwa ikolojia ya eneo linalolimwa?
- Ni mabadiliko gani makubwa katika mtazamo wa vijana wa kitanzania ambayo wanahitaji kufanya ifikiapo suala la ukulima na kilimo kama njia ya kazi/ajira kwao?
- Ni hatu gani ambazo vijana wanaweza kuchukua ili kuleta mabadiliko au kutatua changamoto zinazotokana na tabia za kimazoea zisizodumu katika jamii yao?

MIUNDO YA SHUGHULI ZA KIJAMII

JARIBIO

Lengo la jaribio
Lengo la jaribio: Kupima ujuzi wa msikilizaji wako kuhusu mada

Vitu unavyohitaji kwa zoezi hili
- Maswali yaliyotayarishwa na majibu
- Tuzo ndogo-ndogo (zawadi)

Mchakato
Wasilisha maswali na utoe tuzo kwa wale wapatao jibu sahihi. Kutoka kwenye karatasi yenye habari zilizothibitishwa kuwa kweli, tumekuundia maswali mawili yafuatayo ili uyatumie kwenye kipindi chako. Baada ya kutumia haya mawili, jisikie huru kuunda maswali zaidi ili kuwapima wasikilizaji wako!

Jaribio 1
Swali: Tanzania ilikuwa na sheria madhubuti kuzuia uanzishaji wa GMO hadi ....., wakati majaribio yalipoletwa kwa mseto mwembamba wa mahindi ulioandaliwa kwa uvumilivu wa ukame.

A. 2016
B. 2009
C. 1998
Jibu sahihi ni A

Jaribio 2
Swali: Kilimo ni chanzo muhimu cha mapato ya nje kwa Tanzania. Kwa mfano, ... ya mazao ya korosho ya nchi huenda India?

A. 70%
B. 81%
C. 80%
Jibu sahihi ni C

MAANDALIZI YA SHUGHULI YAKO YA KIJAMII (OUTREACH)

[MWANZO:]
Mtangazaji 1: Hamjambo na karibuni [TAJA JINA LA SHUGHULI YAKO YA KIJAMII] hapa [TAJA JINA LA SHULE]. Jina langu ni [TAJA JINA LAKO].

Mtangazaji 2: Naam! Na jina langu ni [TAJA JINA LAKO], na leo shughuli yetu ya kijamii inahusu kilimo. Wengi wetu tunajua mtu wa familia au rafiki wa kijamii anayejihusisha katika kilimo. Leo tutazungumza kuhusu jinsi sisi vijana tunaweza kueneza ujuzi ili kupunguza nyayo zetu za kaboni kwa ikolojia kwa kuwa mabingwa wa mbinu za kilimo ambazo haziumizi mazingira! Kuna mtu yeyote hapa ambaye anaweza kuniambia "alama au nyayo ya kiikolojia" ni nini?

[PATA MAONI YA WATU WATATU AU WANNE WALIO HAPO. ITAZAME KAMA "MAONI YA SAUTI YA PAPO HAPO"]

Naam! Asante sana kwa kushiriki maoni na sauti zenu. Wengi wenu mmegusia kile ambacho tutakachotazama hivi karibuni. Leo, tutaangalia jinsi tunavyolima chakula chetu. Na jinsi mbinu za kupanda chakula zinavyotumiwa na wakulima wakubwa kwa wadogo zinaweza kuathiri na kuchangia kuongezeka kwa kiwango cha joto duniani na mabadiliko ya tabia nchi. Na la muhimu zaidi, tutakuwa tukijadili kile sisi, vijana, tunaweza kufanya kuleta mabadiliko mazuri kwenye dunia yetu.

Mtangazaji 1: Mtangazaji 1: Na pia tutazungumzia umuhimu wa vijana, na watu wote, kuzingatia jinsi wanavyotazama kilimo na mbinu tunazotumia. Hapa kuna ukweli mmoja wa kufurahisha: ' Kilimo hutoa karibu 30% ya Pato la Taifa nchini Tanzania. 67% ya nguvukazi nchini wameajiriwa katika sekta ya kilimo.'
Mtangazaji 2: Lo! Asilimia sitini na saba! Ya kushangaza hayo! Na ndio ni muhimu zaidi kwetu kuzingatia mbinu endelevu za kilimo kwa vizazi vijavyo. La sivyo, hivi karibuni hawatakuwa na udongo wenye afya ya kupanda chochote!
Leo, tutazingatia wakulima wa chakula katika jamii yetu. Sote tunakula chakula, lakini ni wangapi wetu tunajua safari ambayo bidhaa hii hupitia ili kutufikia - kutoka kilikwa mbegu ndogo tu? Na ni wangapi wetu tunaelewa athari za safari hiyo ya mavuno ya chakula kutoka mbegu hadi kufikia kwenye sahani? Leo tutasikia sauti kutoka katika jamii yetu kupata maelezo ya jinsi sote, wakubwa na wadogo, tunavyoweza kusaidia kupunguza uharibifu wa mazingira yao ya ikolojia, na pia kutusaidia kupunguza hali ya umasikini katika nchi yetu kupitia mbinu endelevu za kilimo. Tunakuletea taarifa zinayohitajika, na ambazo ni za muhimu ili kuanza mazungumzo wazi kuhusu mazuri na mabaya katika tasnia ya kilimo cha ndani.

Mtangazaji 1: Hebu tusikie maoni zaidi kuhusu kile watu wanachofikiria kuhusu kilimo na athari zake kwa ikolojia yetu ya ndani.

[CHEZA SAUTI ILIYOREKODIWA]
[CHEZA MAHOJIANO]
[SHIRIKISHA WANAOHUDHURIA/WANAOSIKILIZA KWA KUULIZA MASWALI NA KUWAPA FURSA YA KUTOA MAONI YAO WAZI]

[KUFUNGA:]
Mtangazaji 1: Leo, tumejifunza mengi kuhusu kilimo nchini Tanzania, na mbinu endelevu kwa watu wote kuingiliana na ardhi ambayo wanapanda chakula!

Mtangazaji 2: Naam, kuelewa alama yako duniani ni jambo la muhimu sana kwetu sisi vijana ili kufanya maamuzi na mipango mizuri ya maisha yetu!

Mtangazaji 1: Wiki ijayo mnamo [TAJA SIKU] saa [TAJA SAA] tutazungumza kuhusu [TAJA MADA YA WIKI IJAYO]. Hadi wakati huo, kwaherini!

MAANDALIZI YA SHUGHULI YA KIJAMII

Mpango wa maandalizi ya shughuli ya kijamii hukusaidia kuzingatia ratiba ya hafla yako. Ni orodha ya shughuli na mpangilio maalum wa mambo yatakavyotokea katika shughuli yako ya kijamii. Gawa muda kwa kila shughuli ili uweze kuzingatia saa katika maandalizi ya shughuli yako ya kijamii.

Hapa kuna mfano wa ratiba ya shughuli ya kijamii ya saa moja.

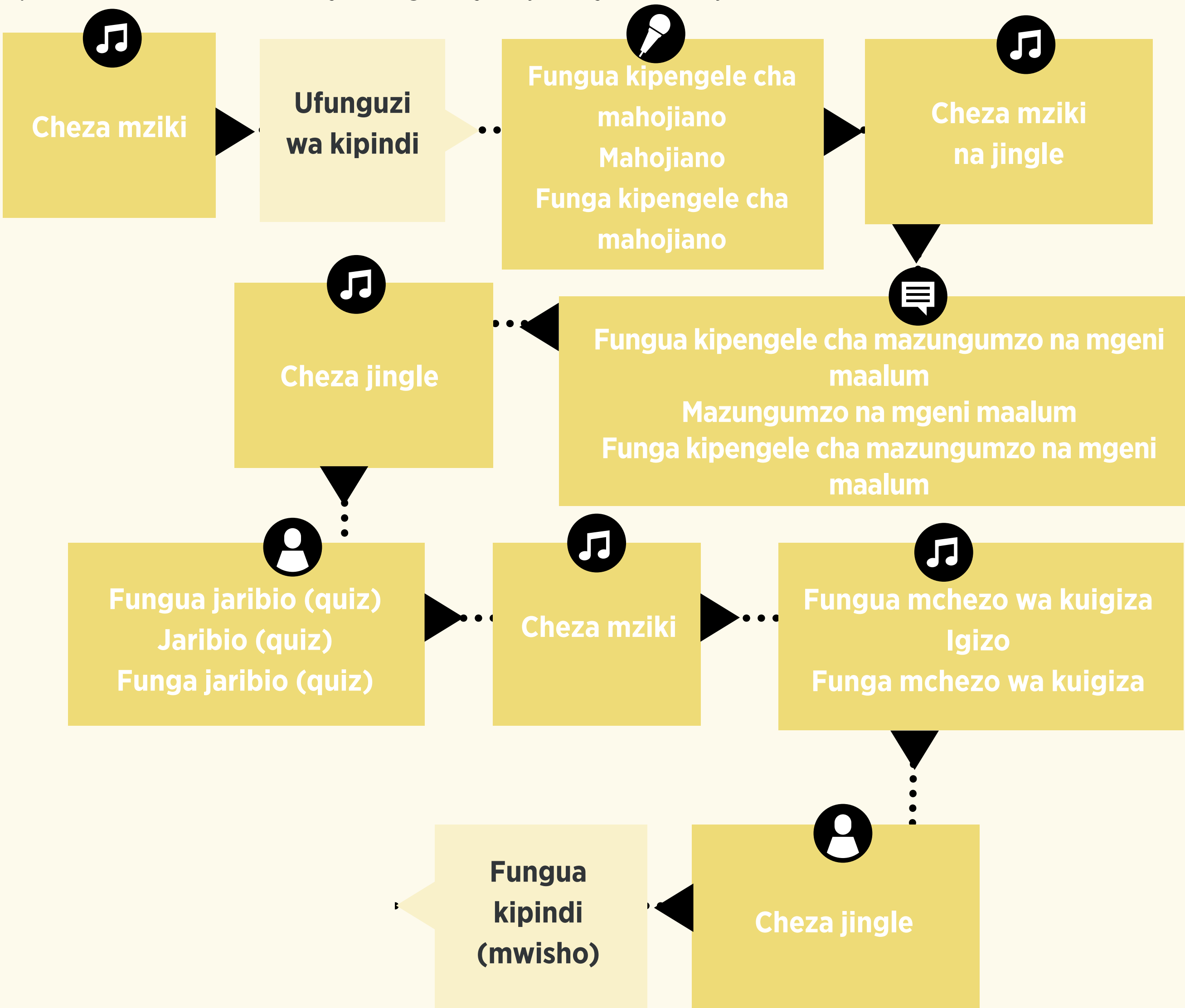

MAADILI NA IDHINI

Maadili na idhini: Hii inaweza kuwa mada nyeti kwa wengine, kwa hivyo hakikisha umewafahamisha wasikilizaji wako kuwaheshimu wale watakaotoa simulizi zao kibinafsi.

1. Ikiwa kuna taarifa yoyote isiyo sahihi itakayotokea katika muundo wowote kama vile jaribio, kuigiza au majadiliano ya jopo, kanusha taarifa hiyo. Usiruhusu wasikilizaji wako kuondoka na hadithi/taarifa potofu.

2. Baada ya kukamilisha muongozo wako, kupanga wasanii wako, kuandaa shughili ya kijamii na miundo yote, ni wakati wa kuanza!